

Իսկ գրածախներու շատուորութեանը կողմանէ Փարիզ 1 ոնտրայէն ալ վեր է կ'ըսեն, վասն զի 600 հատ գրածախի խանութ կը համրեն, 80 հատ ալ տպարան. ասոնց մէջ 770 մամուլ կը բանի եղեր 1825^{էն}, և իրենց բերած շահը 50 միլիոն ֆրանքի կը հանելին ան ատենը: Եւ յաջաւորական տպարանը 1531^{էն} հիմներ է Ֆրանչիսկոս Ա թագաւորը, և գրեւոր հարստութեանը կողմանէ հիմա աշխարհքիս մէջ մէկ հատիկ է:

Եւրոպայի մէջ մէկ քաղաք մը չկայ որ այնչափ զուարճութեան տեղեր, զբօսարաններ, տեսարաններ ու հրապարակական խաղեր ունենայ՝ ինչպէս Փարիզ: — Բաղաքին եկամուտը 45 միլիոն ֆրանքի կը հասնի. հաշիւ ըրած են որ եթէ Գաղղիոյ մնացած տեղերն ալ համեմատութեամբ նոյն եկամուտը ունենային, բոլոր տէրութեան եկամուտը ինչուան 2,800 միլիոն ֆրանք կ'ըլլար: — Եւ ահագին ընդարձակութիւն քաղաքը տասուերկու մեծամեծ կողմ բաժնուած է, և 48 թաղ. ամէն մէկ թաղը մէյմէկ քաղաքի պէս բաղմամարդ է: — Եւ հետեւներն ու վաճառականութիւնը շատ ծաղկած ու բանուկ են. միայն 14 միլիոնի շաւ կը գործուի մէջը, ու 6 միլիոնէն աւելի զարդարանքի բաներ. տարին 47 միլիոն ֆրանքի բան ալ դուրս կը խրկէ քաղաքը՝ իբրեւ իրեն աւելորդ. վասն զի բոլոր Գաղղիոյ արհեստաւորներն ալ իրենց ձեռագործներուն համար մասնաւոր խանութ ունին Փարիզու մէջ:

Բոլոր աս ստորագրութիւնը պէտք է համարիլ մէկ վեր ՚ի վերոյ տեսութիւն մը, իբր թէ կարգացողը աշխարհացուցի վրայ մէկ նայուածքով մեծամեծ աշխարհքներ տեսներ. վն զի իրաւցընէ Փարիզու պէս մայրաքաղաքներուն ամէն մէկ մասերն ու յատկութիւններն ալ մէյմէկ երկայն հատուածներու նիւթ կրնան ըլլալ. աս անգամ այսչափովս գոհ ըլլանք:

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՎՐԱ:

ՍԷՎՐԱՆՏԻ հանդէսը սուրբան Սուրատ Գ հաստատեց 1588^{էն}, ՚ի յիշատակ իրենց մարդարէին ծննդեանը. ինչպէս որ Ֆէլլաք բառն ալ ծնունդ կը նշանակէ: ՍԷՎՐԱ երկու մեծ տօներուն պէս՝ աս մէկը տն ալ սուրբան Միսէտի մզկիթին մէջ կը կատարուի՝ կէսօրունէ երկու ժամ առաջ: Եւ յաջաւորը բոլոր մեծամեծներով հոն կ'երթայ. և անոնցմէ առաջ ներքինապետը՝ ներքինիներով ու շատ զինուորներով. վասն զի ինքը մասնաւոր կերպով ՍԷՔՔԷԻ ու ՍԷՄԻՆԷԻ հողաբարձու սեպուեւելովը, աս հանդիսին ալ գլխաւոր վերակացուն է:

Տաճկաց գրքերուն մէջ աս հանդէսին կարգերն ու արարողութիւնները տեղն ՚ի տեղը գրուած են. հիմա ալ ընդհանրապէս նոյն կարգով կը կատարուի կ'ըսեն. բայց որովհետեւ մեծամեծաց պաշտօններն ու զինուորական կարգերը փոխուեցան՝ մենք չենք գիտեր թէ ան արարողութիւններուն որ մասերը պահուած են, ուստի հոս համառօտ կերպով մը հին հանդէսը կը ստորագրենք:

ՍԷՎՐԱ ու գենպետը քի միւս թիւ խորանին կամ միջնապին առջեւ մէկը աջ դին մէկալը ձախ դին բարձր բարձերու վրայ կը նստէին: ՍԷՎՐԱ ձախ կողմը կը կենային Գաֆուր Գալան, Էնիշէրի աղաւըն ու Գեֆէրիպար Էֆէնպին՝ իրեն խոճակեաններովը, ամէնքն ալ մէյմէկ կապերտի կամ էհրաֆի վրայ նստած. իսկ միւս թիւին ձախ կողմը կարգ կարգ կը նստէին կարգացողները, այսինքն Էնիշէրի ու Գեֆէրիպար: Եւ երկու շարքին մէջտեղը կը նստէին ընէ Էֆէնպին ու Էնիշէրի աղաւըն՝ երեսներն դէպի թագաւորը դարձու:

մը մէջ դրած՝ վէզիրին ձեռքը կուտար . վէզիրը ըէիս էֆէնտիրին կը յանձնէր, անիկայ ալ ծանր ծանր քալելով, չառուշպաշըին՝ թէշրիֆաթ-ճիին ու միւթտէճի պաշըին ետեւէն կ'երթար թագաւորին աթոռին կը մօտենար : Երբքինապետը աթոռին դռնէն կ'առնէր թուղթը՝ թագաւորին կուտար . անիկայ ալ վեր 'ի վերոյ աչքէ անցընելէն ետեւ նորէն ներքիննապետին ձեռքովը ըէիս էֆէնտիրին կը յանձնէր որ թագաւորական դիւանը պահուի : Եւ այն ատենը մուշտակ կը հագցընէին ներքինապետին՝ թագաւորին առջևը . ներքինապետն ալ մէյմէկ խիւայ հագցընել կուտար ըէիս էֆէնտիրին , իրեք իշխաններուն ու իրեք երգիչներուն . ետքը համառօտ աղօթք մը կ'ընէին ու հանդէսը կը լմընար :

Եւ տօնը ուրիշ թագաւորական մզկիթներու մէջ ալ կը կատարուի , բայց հանդէսը այնչափ փառաւոր չըլլար :

Սէվուտը ամէն տարի ըէպիլ էվէլ ամսուն 12^ն կուգայ . ուստի մարտի 8^ն ընկած էր աս տարի : Իսկ մեր աս տարուան օրացուցին մէջ մարտի 8^{էն} զատ՝ սեպտեմբերի 30^ն ալ Սէվէր գրուիլը՝ տպագրութե սխալ է :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՓ ՅԱՓՈՅ

ՅՈՐՄԻԿՆ ԻՄ ՎԵՐԱՏԵԱԼ¹

Ո՛չ իշխատակ , յոյր ազգէլ
Խաղան սուսերք ընդ աղիս ,
Եւ մինչ մեկնի՝ կրարի թէլ
Յուսատընունդ սրբակիս :

Խուն գէպք երկայն 'ի զգացուած
Ի վայրկենի 'նդ իս անցին .
Ճար և ճարակ չմընաց
Իմաստասէր իմ անձին .

1 Ի 22 աւուր ամսեանն յուլիսի գայ յանկարծ 'ի պատուհան քերթովին դեղձանիկ թռչուն (քանդակ), 'ի վանդակէ ուստեք անշուշտ զերծեալ . և 'ի դերևս հանեալ զինդութիւն նորա և զոյս , ազգէ նմա անդէն զոյգս զայս :

Զոգենըկար զիմ փետուրս
Առեալ մընեմ սիրտ 'ի խորս ,
Զարիւնս մեռեալ տալ 'ի դուրս
Զոր եգ որսին իմ անորս :
Ես նըստէի 'ի դահլիճ
Ի խորհրդոց սահեալ լիճ ,
Եւ կամենայց զինեւ շուրջ
Պարն յաւելոյր իմաստ լուրջ ,
Եւ ես յածեալ խորասոյզ
Մինչ ըզմտաց քամեալ հոյզ
Թուէի հանել ընդ հորմոս
Ձինջ մարգարիտ ցողահոս . . .
Սիրտ իմ թընդայ . . . յանկասկած
Ընդ լուսամուտն 'ի կողաց
Ձայնիկ լուայ սրբասէր ,
Ծաւինն ծաւինն ինձ ասէր :
Ըզմուսայից թողեալ գաս
Եւ թօթափեալ զԱթենաս ,
Յարեայ ճապուկ յոտն 'ի մասն
Ըզունչ գեղեալ անընդհատ
Ի սրբատարոփ յիմ 'ի լանջ ,
Լեալ ակն ողջոյն և ականջ .
Վարագուրին ընդ բացուած
Տեսի զքեզ , տես անմոռաց . . .
Պատըշգամացն անդ 'ի ծայր
Կացեալ զծաւինս որոճայր
Ամենին նազենիկ
Ի գոյնն 'ի տես դեղձանիկ .
Վաղեալ կօշկօք ծիրանի ,
Բըբուկն 'ի նիւս ծածանի ,
Եւ ոսկեգոյն պատմուճան
Յարիւոյն 'ի շող 'ի ճաճանչ ,
Եւ թիկնամէջքն ընդ խոնարհ
Շուշանափայլ ճանապարհ
Ճերմակ փետրոց իջանէր ,
Մինչ 'ի գաւակ ժամանէր .
Իսկ այն բըբերն ոպիտալ
Բան զարեակն աննիալ
Որ տային փայլ ըզփայլի՝
Հրաշից ինձ վեհ հայելի .
Ձի վըճիտք զիմ փոքրկունք
Թըխատեսիլ նոր աստղունք :
Ձինչ յիս բաղձումն այլ մընայր ,
Բայց վայելել յայն յամայր .
Երջանկութեան անձնատուր
Բազումք դարձան լոկ թափուր ,
Թերևս մըթար մօտալուտ
Ձըգէ զբաղդիւն ամպ բալուտ .
Այլ խորհրդոց զինչ ինձ պէտ ,
Հաւորս եղէ , չեմ պըւէտ :
Հապա 'ի գործ լեր համբոյժ ,
Մատիր յուշիկ և ըզգոյշ ,
Թեթեւ ընդ սեամբն սահեալ ,
Ձի կայ հեռի՝ քէն մի քայլ . . .
Կաց կաց , կարճեա զձեռագ 'ի քեզ .
Մի խըրոնուցուս հաւիկդ հեզ .
Տես զի դողով առ քեզ դամ ,
Վստահ լեր յիս , չեմ կարկամ .
Ահա քան զաչագ երերուն
Սիրտ իմ 'ի քեզ , հաւ սիրուն .
Ե՛կ դեղձանիկ , ե՛կ յիմ ձեռս . . .
Բարէ , եթող զայն դերևս .
Եթող ըզձեռս և թըռեալ ,